

แผนที่สีเขียว : เครื่องมือเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมายภายใต้แนวคิด 7 Greens บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

สวิษฐา ศุภอุดมฤกษ์¹ ตรีรัตน์ วราภรณ์² ดวงแสง³ อนวัต เชื้อเย็น³
ธีรภาพ แสงศรี⁴ เฉลิมศิลป์ นันทวงศ์⁵

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวผ่านกระบวนการสร้างความตระหนักให้ชุมชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรท้องถิ่น มุ่งหวังการฟื้นฟูและสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยอาศัยหลักความหลากหลายของชนเผ่าและความพร้อมของชุมชน ได้ตัวแทน 39 ราย มาจาก 3 ตำบลในอำเภอกัลยาณิวัฒนา ซึ่งเป็นชนเผ่าปกาเกอะญอ ชนเผ่าลีซอและชนเผ่าม้ง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยวิธีพูดคุยกับกลุ่ม แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบประเมินและการสังเกตพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วม ใช้สถิติพื้นฐานวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า แผนที่สีเขียว (Green Map) เป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และทักษะในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมายภายใต้แนวคิด 7 Greens บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ดังต่อไปนี้ 1) การร่วมค้นหาทรัพยากรท้องถิ่นโดยสร้างแผนที่สีเขียว ทำให้ทราบถึงสภาพของพื้นที่ เส้นทาง และเนื้อหาที่สำคัญ คือ ความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน (Sustainable Living) ธรรมชาติ (Nature) และ วัฒนธรรมและสังคม (Culture & Society) และยังเป็นเครื่องมือการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างคนหลากหลายวัย 2) การเชื่อมโยงเส้นทางรวมถึงการสำรวจและสัมภาษณ์ข้อมูลตามแผนที่สีเขียวช่วยให้การค้นหาจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวง่ายมากขึ้น 3) การพัฒนาระบบสื่อความหมายตามฐานทรัพยากรท้องถิ่น ทำให้เกิดนักสื่อความหมาย จำนวน 13 ราย ที่สามารถนำเสนอเรื่องราวธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ และร่วมจัดทำป้ายบอกทางจากวัสดุท้องถิ่นที่กลมกลืนกับพื้นที่ 4) การเผยแพร่แผนที่สีเขียวเพื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวบนเว็บไซต์ www.greenmap.org, <http://dmdc.rmutl.ac.th> และ <http://thailandgreenmap.wordpress.com> ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกขึ้น ทั้งหมดนี้ทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ใหญ่และเยาวชน สามารถสร้างความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้มากขึ้น

ข้อมูลเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวนั้น ถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างเห็นได้ชัด 2 ประการ คือ 1) ชุมชนเกิดอาชีพใหม่และมีรายได้เสริมจากการนำเที่ยวในเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ออกแบบร่วมกัน 2) มุลินีที่อยู่อาศัย ประเทศไทยขอใช้ข้อมูลเพื่อนำไปจัดทำโปสเตอร์และแผ่นพับ ซึ่งร่วมสนับสนุนการปรับปรุงอาคารเพื่อจัดทำศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวประจำอำเภอกัลยาณิวัฒนา

คำสำคัญ : เส้นทางท่องเที่ยว แนวคิด 7 Greens ระบบสื่อความหมาย การท่องเที่ยวโดยชุมชน แผนที่สีเขียว

สาขาวิชา การท่องเที่ยว

สวิษฐา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์

คณะพัฒนาการท่องเที่ยว

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

63 หมู่ 4 ตำบลหนองหาร

อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290

อีเมล : nutty291@gmail.com

¹ Ph.D. (Development Communication) คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้

² ปรีด. (บริการศาสตร์-บริหารอุตสาหกรรมบริการ) คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้

³ ศศ.ม. (การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว) คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้

⁴ วศ.ม. (เทคโนโลยีสารสนเทศ) คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาภาคพายัพ เชียงใหม่

⁵ วศ.ม. (ภูมิสารสนเทศ) เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาภาคพายัพ เชียงใหม่

Green Map : A Tool to strengthen the learning process for development of travel route and interpretative system under the 7 Greens concept based on local resources

Savichaya Supa-udomlerk Trirat¹ Varaphorn Duangsang²
Anuwat Churyen³ Theeraphop Saengsri⁴ Chalermgil Nuntavong⁵

Abstract

Galyanivadhana district as a new tourism destination in Chiangmai province. The researchers aim to strengthen the local community using tourism as a development tool to prevent the private sector take advantage to and also prevent the negative impact on natural resources and local culture. Participatory Action Research was used in this study. Purposive sampling method used to select three villages from three sub-district in Galyanivadhana district by deciding upon a variety of tribes, including the readiness of the community. The sample consisted of Karen, Lisu and Hmong tribes. Focus Group discussion, questionnaire, assessment form and participant observation were used as research tools. Basic statistical analysis was used for quantitative data while the qualitative data used content analysis.

The results showed that the community representatives of Ban Dong-sam-muen, Ban Wat-chan and Ban Sao-dang were 39 representatives. Green map as a tool that building community involvement, learning process and skills development on travel route and interpretative system under the 7 Greens Concept base on the local resources. The following knowledge and skills as: 1) Knowledge on creating green map which was helped find local resources and communities' way of life that is not affect the environment, and also as a powerful communication tool between people of various ages, 2) Creating travel route and program tour linked between three communities based on 7 greens concept and the local resources, which is derived from the green map, 3) Interpretative system are both forms as 13 local interpreters could present their own nature and culture, included route signs to accommodate tourists, 4) Maps were published to promote community-based tourism on the web site (www.greenmap.org, <http://dmdc.rmutl.ac.th> and <http://thailandgreenmap.wordpress.com>) enabling travelers to access information easily. Process of mutual learning between adults and youth created awareness of the value and importance of natural resources, environment and local culture even more.

Travel route and program tour was utilized in two factors: 1) Community have new career that could generate extra income from travel route and program tour designed together, 2) Habitat for Humanity Thailand used the information for preparing posters and leaflets supporting the renovation the Visitor Information Centre in Galyanivadhana district.

Keywords: Travel Route, 7 Greens Concept, Interpretation System, Community-Based Tourism, Green Map

¹ Ph.D. (Development Communication) School of Tourism Development, Maejo University

² Ph.D. (Hospitality industry administration) School of Tourism Development, Maejo University

³ M.A. (Recreation and Tourism Management) School of Tourism Development, Maejo University

⁴ M.S. (Information Technology) Faculty of Business Administration and Liberal Art, Rajamangala University of Technology Lanna

⁵ M.S. (Geo-Informatics), Faculty of Engineer, Rajamangala University of Technology Lanna

Field : Tourism

Savichaya Supa-udomlerk Trirat
School of Tourism Development,
Maejo University
63 M. 4, Nhonghan
Sub-District, Sansai District,
Chiangmai 50290
E-mail: nutty291@gmail.com

บทนำ

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการสนับสนุนให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้แก่ประเทศได้อย่างมากมาย และปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวระยะไกลในสัดส่วนเพิ่มขึ้นคือ ประมาณร้อยละ 24 และนักท่องเที่ยวสนใจแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมและชุมชนเพิ่มมากขึ้น (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552; หน้า 3) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมคือการเดินศึกษาธรรมชาติซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่สัมผัสธรรมชาติได้อย่างใกล้ชิด และรวมถึงกิจกรรมนันทนาการที่จะช่วยเพิ่มความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวได้

จากการยกฐานะพื้นที่ 3 ตำบล ของอำเภอมะนัง คือ ตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแจ่มหลวง และตำบลแม่แดด จังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นอำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นกรณีพิเศษ อำเภอกัลยาณิวัฒนาซึ่งเป็นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายและยังคงความเป็นธรรมชาติอยู่อย่างสมบูรณ์ จึงเป็นสถานที่ที่น่าสนใจของบรรดานักท่องเที่ยวที่ต้องการหาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ทำให้ภาคธุรกิจเอกชนเริ่มเข้ามาดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดผลประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมีการใช้พื้นที่ทำกินของชุมชนเพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยวซึ่งอาจส่งผลให้เกิดปัญหาที่ดินทำกินถูกเปลี่ยนมือ จนอาจทำให้ชุมชนขาดแหล่งทำมาหาเลี้ยงชีพได้ในอนาคต ดังนั้นเพื่อให้ชุมชนยังคงร่วมกันรักษาและสามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ได้อย่างยั่งยืน จึงเป็นที่น่าสนใจว่า จะใช้กระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมเข้าไปพัฒนาพื้นที่เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือได้อย่างไร

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

จากการศึกษาความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ, 2552) พบว่า ตำบลบ้านจันทร์และตำบลแจ่มหลวงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ประชากรส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าปกาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) และชนเผ่าลีซอ ที่ยังคงมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมถึงตำบลแม่แดด ที่มีชนเผ่าม้งอาศัยอยู่ และเป็นพื้นที่ที่เปรียบเสมือนประตูสู่อำเภอกัลยาณิวัฒนาในเส้นทางสะเมิง-บ้านวัดจันทร์ ซึ่งเป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีของนักท่องเที่ยว ผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผนจัดการที่ไม่เหมาะสม และขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน อาจกลายเป็นภัยคุกคามต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของอำเภอกัลยาณิวัฒนาอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยง รวมถึงทุนทางธรรมชาติที่หลากหลายทั้งที่เป็นภูเขา ป่าไม้ (ป่าสน) อ่างเก็บน้ำ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทุนมนุษย์ที่น่าสนใจ กระแสความนิยมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่จึงถือได้ว่าเป็นโอกาสในการที่จะทำความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนให้แก่คนในพื้นที่ เนื่องจากมีข้อจำกัดที่ประชาชนยังขาดความรู้และทักษะในการบริหารจัดการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาการตลาดที่เข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายที่มีความเฉพาะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแจ่มหลวง และตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการเพิ่มทักษะให้กับชุมชนให้สามารถจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ผ่านภูมิปัญญาและฐานทรัพยากร

ของตนจนเกิดเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้เสริมเข้าสู่ชุมชนท้องถิ่น และเพื่อก่อให้เกิดความตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและยังส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้และทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

การทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มตัวแทนชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย เริ่มต้นจากการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อให้ชุมชนทราบถึงแนวคิด เป้าหมาย และประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยวิธีการสร้างเวทีชุมชน เพื่อถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และหาแนวร่วมสำหรับชุมชนที่สนใจจะทำท่องเที่ยวในหลายตำบลของพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนาโดยการนัดหมายสมาชิกชุมชนผ่านผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ได้ชุมชนที่สนใจ คือ บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ บ้านเสาดแดง ตำบลแจ่มหลวง และบ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด ได้ร่วมกันหารือกันและกำหนดการศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางคำตอบร่วมกันว่าจะสามารถนำปัจจัยที่เป็นทุนของชุมชนในพื้นที่มาใช้ในการขับเคลื่อนให้เกิดความเข้าใจถึงหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูและสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นได้อย่างไร

ผู้วิจัยเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาเส้นทาง และโปรแกรมการท่องเที่ยวที่จะช่วยเพิ่มความรู้และทักษะให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรที่ตนมีอยู่ผ่านภูมิปัญญาของตนและฐานทรัพยากรของตน จัดขึ้นเป็นเส้นทางท่องเที่ยวแล้วนำเสนอต่อบุคคลภายนอก รวมทั้งทักษะความสามารถในการนำเที่ยวที่ก่อให้เกิดรายได้เสริมเข้าสู่ชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและยังส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้และเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวใช้เทคนิคการทำแผนที่สีเขียว (Green Map) เป็นแผนที่ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจัดทำขึ้นเพื่อสะท้อนภาพเมืองของตนในมุมมองด้านสิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม คือ มีการใช้สัญลักษณ์รูปภาพ (Icon) แทนแหล่งทรัพยากรธรรมชาติสถานที่สำคัญต่างๆ ของเมือง ประกอบไปด้วยเนื้อหาหลัก 3 ประเด็น คือ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Nature) 2) วัฒนธรรมและสังคม (Culture & Society) และ 3) ความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน (Sustainable Living) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ช่วยในการรวบรวมและค้นหาทรัพยากรท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้เป็นจุดสนใจทางการท่องเที่ยวได้

อีกหนึ่งแนวคิดคือ 7 Greens ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประกอบไปด้วยเนื้อหา 7 ประเด็น ได้แก่ 1) Green Heart เกี่ยวด้วยใจคิด เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2) Green Activity เลือกกิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 3) Green Community เกี่ยวอย่างรู้ค่า รักษาเอกลักษณ์ชุมชน 4) Green Logistics เกี่ยวใกล้-ไกล เลือกใช้ (พาหนะ) พลังงานสะอาด 5) Green Service จัดการธุรกิจ ตระหนักคิด เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 6) Green Attraction จัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงความยั่งยืน 7) Green Plus จิตอาสา พาโลกสดใส ใส่ใจสิ่งแวดล้อม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย : 2555, ระบบออนไลน์) เป็นกรอบแนวคิดที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวของท้องถิ่นที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน

การศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทรัพยากรท้องถิ่น และนำมาพัฒนาเป็นเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น ผ่านกระบวนการสร้างความตระหนักให้ชุมชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรท้องถิ่น มุ่งหวังการฟื้นฟูและสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

การศึกษาค้นคว้านี้ใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อาศัยหลักความหลากหลายของชนเผ่าและความพร้อมของชุมชน ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแทนจากการจัดเวทีประชุมหมู่บ้าน จากนั้นได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนทราบถึงเป้าหมายที่ต้องการจะพัฒนาร่วมกัน สมาชิกชุมชนส่งอาสาสมัครที่เป็นตัวแทนของชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมได้ตัวแทนทั้งหมด 39 ราย เป็นตัวแทนจาก 3 ตำบลในอำเภอภักดีชุมพล ได้แก่ บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ เป็นชนเผ่าปากเกอญอ บ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง เป็นชนเผ่าลีซอ และบ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด เป็นชนเผ่าม้ง ซึ่งมีเยาวชนรวมอยู่ด้วย และการศึกษาค้นคว้านี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยวิธีพูดคุยกับกลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) เพื่อการพัฒนาเส้นทางและระบบสื่อความหมาย ใช้แบบทดสอบ (Test) เพื่อวัดความรู้ก่อนและหลัง แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อสำรวจลักษณะส่วนบุคคล ทักษะและระดับการมีส่วนร่วม ใช้แบบประเมิน (Assessment) เพื่อทดสอบทักษะการนำเที่ยวและการสื่อความหมายในกิจกรรมประเมินเส้นทางท่องเที่ยว และการสังเกตพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วม ส่วนการตีความด้านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในทุกขั้นตอน ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการทำแผนที่สีเขียว (Green Map) ควบคู่ไปกับแนวคิด 7 Greens ที่เน้นการออกแบบการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่

1) **กระบวนการคิด** ให้ชุมชนได้วาดแผนที่ชุมชนและร่วมระดมความคิดเกี่ยวกับทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ตามองค์ประกอบของแผนที่สีเขียว 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ (Nature) วัฒนธรรมและสังคม (Culture & Society) และความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน (Sustainable Living)

2) **การวางแผน** ชุมชนได้ร่วมเดินทางสำรวจทรัพยากรที่ได้ระบุไว้ในแผนที่สีเขียว เพื่อร่วมกันออกแบบ ตัดสินใจ และวางแผนกำหนดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่นและสอดคล้องกับแนวคิด 7 Greens

3) **การลงมือปฏิบัติ** ชุมชนได้ร่วมสำรวจข้อมูลเรื่องราวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อใช้ในการนำเที่ยวและการสื่อความหมาย

4) **การร่วมประเมินผล** ชุมชนได้รับการประเมินการนำเที่ยวและเส้นทางที่ได้กำหนดไว้จากผู้เชี่ยวชาญภายนอก (สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย : TEATA) และรับฟังข้อเสนอแนะร่วมกัน จากนั้นร่วมประชุมหารือเพื่อปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญต่อไป

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและการวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่นั้นพบว่า

(ก) **การมีส่วนร่วมในการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมาย** เป็นการวัดความเห็นของตัวแทนชุมชนหลังจากการทำงานร่วมกันในการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมาย

ตลอดระยะเวลาโครงการ ซึ่งพบว่า

1) **การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ** พบว่า อยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.06 จากคะแนนเต็ม 5) ในประเด็นการเสนอแนวทางการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวและออกแบบระบบสื่อความหมาย การร่วมลงมติสนับสนุนแนวทางในการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมายและการร่วมพิจารณาแนวทางในการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนที่เหมาะสม

2) **การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ** พบว่า อยู่ในระดับ “ปานกลาง” (ค่าเฉลี่ย 3.39) ประกอบไปด้วย การเข้าร่วมอบรมเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพื่อการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวและการจัดทำระบบสื่อความหมายและการร่วมวางแผนการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมายที่เหมาะสมกับพื้นที่ของทุกชุมชน การระดมสมองในการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่สำคัญ

3) **การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์** พบว่า อยู่ในระดับ “ปานกลาง” (ค่าเฉลี่ย 3.62) ซึ่งทุกคนมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและเหมาะสม

4) **การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล** พบว่า อยู่ในระดับ “น้อย” (ค่าเฉลี่ย 2.19) ซึ่งทุกชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมพิจารณาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมาย แต่เนื่องจากชุมชนยังไม่มีบริการด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ เป็นเพียงการทดสอบเส้นทางจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะเท่านั้น จึงยังไม่มีติดตามผลจากการท่องเที่ยว

(ข) **การมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่และจัดทำแผนที่สีเขียว** เป็นการวัดความเห็นของตัวแทนชุมชนหลังจากการทำงานร่วมกันในการวางแผนการใช้พื้นที่และการจัดทำแผนที่สีเขียวตลอดระยะเวลาโครงการ ในภาพรวมชุมชนมีส่วนร่วมในด้าน

1) **การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ** พบว่า อยู่ในระดับ “ปานกลาง” (ค่าเฉลี่ย 3.17) คือ การร่วมปรึกษาหารือ/พูดคุยปัญหาเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม

2) **การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ** พบว่า อยู่ในระดับ “ปานกลาง” (ค่าเฉลี่ย 3.15) คือ การร่วมสำรวจสภาพของทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม

3) **การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์** พบว่าอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.45) โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม คือมีการจำแนกพื้นที่ป่าชัดเจน เช่น ป่าไผ่สอย หรือป่าอนุรักษ์ของชุมชน

4) **การมีส่วนร่วมในการประเมินผล** พบว่า อยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.55) คือ มีการร่วมติดตามความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน การร่วมพูดคุยเรื่องผลที่ได้รับทั้งด้านดีและไม่ดีจากการจัดสรรการใช้สอยพื้นที่ของชุมชน การร่วมติดตามและควบคุมการดำเนินกิจกรรมด้านการใช้สอยพื้นที่ของชุมชน การร่วมพิจารณาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการจัดสรรพื้นที่ใช้สอยของชุมชน ซึ่งในด้านดินนั้นชุมชนให้ข้อคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนเข้าใจมากขึ้นว่า สามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวได้ อีกทั้งการท่องเที่ยวก็จะส่งผลต่อความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรท้องถิ่นของคนในชุมชนมากขึ้นหากการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนมีรายได้เสริม

สำหรับปัญหาที่อาจเกิดตามมา คือ เรื่องขยะที่จะมีเพิ่มมากขึ้นซึ่งเกิดมาจากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ชุมชนให้ข้อคิดว่าควรมีการวางแผนจัดการเรื่องศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวและเรื่องขยะภายในชุมชนเสียก่อน และควรมีการวางแผนที่จะเตรียมการรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นเมื่อเกิดการท่องเที่ยวแล้วในอนาคต ส่วนด้านการร่วมติดตามความเปลี่ยนแปลงของศิลปวัฒนธรรมในชุมชน การร่วมพูดคุยเรื่องผลที่ได้รับทั้งด้านดีและไม่ดีจากการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชุมชน ชุมชนได้ร่วมสะท้อนในประเด็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวว่าอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนวัฒนธรรมของชุมชน เนื่องจากอาจทำให้คนในชุมชนเกิดการเลียนแบบทางวัฒนธรรมจากคนต่างถิ่นที่เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งอาจทำให้วิถีชีวิตวัฒนธรรมและประเพณีเปลี่ยนแปลงไปได้ การร่วมติดตามและควบคุมการประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และการร่วมพิจารณาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ชุมชนได้เสนอให้มีการพัฒนากฎระเบียบที่ช่วยควบคุมเรื่องพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำที่มีผลเสียหายต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นได้

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้

การวิจัยในครั้งนี้ใช้แนวคิดด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism : CBT) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยองค์ประกอบหลักของ CBT มีอยู่ 4 ด้าน กล่าวคือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) องค์กรชุมชน 3) การจัดการ และ 4) การเรียนรู้ (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2555, ระบบออนไลน์) ส่วนด้านกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมายภายใต้แนวคิด 7 Greens ช่วยสร้างการรับรู้ใน ความสำคัญของทรัพยากรท้องถิ่นที่ชุมชนมีอาจปฏิเสธได้ว่า วิถีชีวิตของชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิต

ตัวแปรที่สนใจเพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ

1) องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว ได้แก่ (1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและประเภทศิลปวัฒนธรรม (2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายให้นักท่องเที่ยวเดินทางปลอดภัยและสะดวกสบายมากขึ้น เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ห้องน้ำ (3) การเข้าถึง (Accessibility) คือ เส้นทาง (The way) พาหนะ (The vehicle) การขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังจุดหมายปลายทาง (Mill and Morrison, 1995 อ้างใน ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2546 : 4 - 5) โดยใช้แผนที่สีเขียว (Green Map) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่น

2) การเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้สู่การวางแผนกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวใน 3 ชุมชน เน้นหลักการสร้างเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวตามแนวคิด 7 Greens โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนา สกัดเอาความรู้และพัฒนาทักษะของชุมชนในการจัดการทรัพยากรให้เกิดเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว

3) การพัฒนาระบบสื่อความหมาย ทำให้ชุมชนมีเส้นทางท่องเที่ยวที่สะท้อนถึงระบบธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น สามารถทำให้เกิดกระบวนการท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่าทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชุมชนผ่านกระบวนการสื่อความหมาย

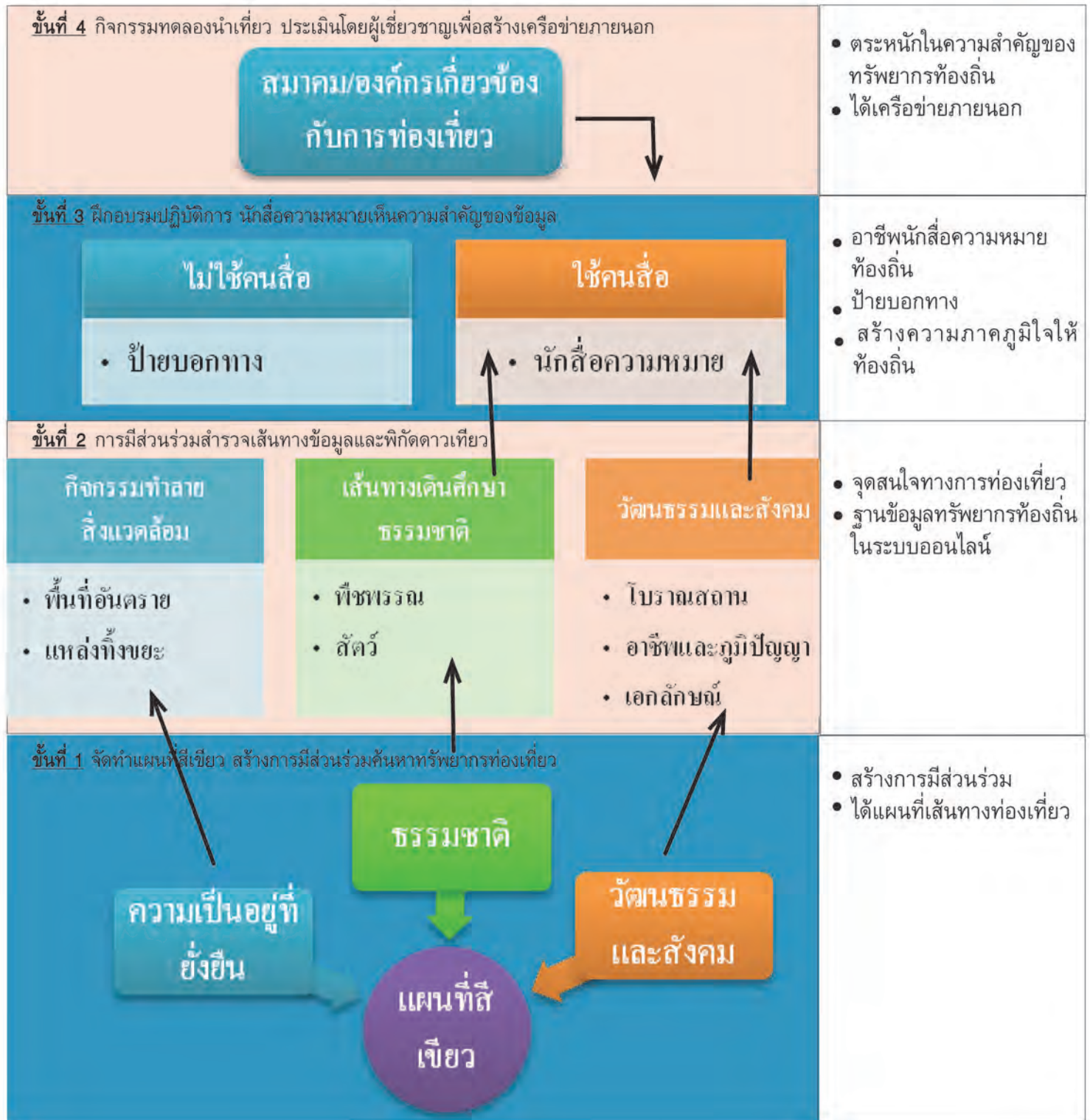
ธรรมชาติและวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่ความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ และยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมายและการสร้างความตระหนักให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถอธิบายได้ดังนี้ (ภาพที่ 1)

1. การค้นหาทรัพยากรท่องเที่ยว ขั้นตอนสำคัญ คือ การสร้างแผนที่สีเขียวจากทรัพยากรในพื้นที่เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมทรัพยากรท้องถิ่น ใช้การระดมสมองโดยให้ชุมชนวาดภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่ของชุมชนเพื่อทราบถึงสภาพของพื้นที่เส้นทางและองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1) ความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน (Sustainable Living) คือ การใช้ชีวิตเพื่อสิ่งแวดล้อม ธุรกิจ เทคโนโลยีการออกแบบ การเคลื่อนไหวและอันตราย และความท้าทายชุมชนในการใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งนั้นๆ 2) ธรรมชาติ (Nature) คือ สถานที่และโอกาสที่จะอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ พืช สัตว์ ที่อยู่อาศัยและภูมิทัศน์ในแนวทางที่ยั่งยืนรวมถึงที่ดินและแหล่งน้ำ และ 3) วัฒนธรรมและสังคม (Culture & Society) คือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ และทรัพยากรที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ทั้ง 3 ชุมชนสามารถระดมความคิดและมีเนื้อหาเน้นหนักไปในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ซึ่งสามารถนำไปใช้ค้นหาจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้ และสอดคล้องกับสิ่งดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวที่มี 3 ประเภท ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และการให้ความบันเทิง (Mill, 1990: 22) กระบวนการนี้ยังช่วยสร้างความเป็นกันเองและการมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดีในทุกเพศและทุกวัย อีกทั้งยังสร้างความตระหนักในปัญหาด้านลบของชุมชนได้จากหมวดหมู่ความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน

2. การสร้างเส้นทางและโปรแกรมท่องเที่ยว มีขั้นตอนที่สำคัญได้แก่ (1) สำรวจและสัมภาษณ์ข้อมูลตามแผนที่สีเขียว เนื่องจากมีแผนที่เส้นทางแล้ว ทำให้การวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลง่ายขึ้น ขั้นตอนนี้ทำให้ทราบถึงจุดดึงดูดที่สามารถนำไปใช้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้ (2) เรียนรู้ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ ทำให้ชุมชนทราบถึงแนวทางการพัฒนาของประเทศและเรียนรู้ที่จะนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนตนเองที่สอดคล้องกัน (3) เรียนรู้พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเป้าหมาย ทำให้ทราบถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อนำไปออกแบบการให้บริการที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว (4) เรียนรู้ตนเองและแนวคิด 7 Greens เพื่อประเมินตนเองตามแนวปฏิบัติของชุมชนท่องเที่ยว ค้นหาจุดบกพร่องที่ควรพัฒนา (5) ออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว โดยมีเงื่อนไข 3 ประการที่กำหนดร่วมกันเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศและความต้องการของนักท่องเที่ยว เป้าหมาย คือ เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวชอบและแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น กระบวนการนี้ทำให้ชุมชนสามารถค้นหาทรัพยากรที่มีจุดเด่นตามเอกลักษณ์ของแต่ละชนเผ่า และนำมาออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องตามแนวคิด 7 Greens บนฐานทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ได้ จากนั้นนำมาเชื่อมโยงเป็นเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวใน 3 ชุมชน 3 ชนเผ่า ที่มีความน่าสนใจแตกต่างกันไปตามเอกลักษณ์ของแต่ละชนเผ่า

ภาพที่ 1 กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมาย

3. การพัฒนาระบบสื่อความหมาย กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญคือ (1) ให้ความรู้เกี่ยวกับระบบสื่อความหมาย ทำให้ชุมชนออกแบบระบบสื่อความหมายที่เหมาะสมสอดคล้องกับตนเอง โดยการพัฒนานักสื่อความหมายและป้ายบอกทาง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการออกแบบระบบสื่อความหมายที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (2) การฝึกอบรมนักสื่อความหมายเชิงปฏิบัติการ ทำให้ชุมชนมีโอกาสฝึกพูด ฝึกการต้อนรับ การดูแลนักท่องเที่ยว นำชม และเล่าเรื่องราวได้ รวมถึงการอำลานักท่องเที่ยว กระบวนการนี้ช่วยเน้นย้ำความตระหนักเพื่อพัฒนาตนเองในด้านการสืบเสาะหาความจริงเกี่ยวกับข้อมูลท้องถิ่นที่ลึกซึ้งมากขึ้น เหล่านี้ทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญที่จะต้องร่วมกันค้นหาความรู้จากผู้รู้ ภูมิปัญญาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่จะสูญหายไป

สืบทอดสิ่งเหล่านั้นอย่างเหมาะสม เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวได้รับฟังอย่างภาคภูมิใจ (3) การจัดทำป้ายบอกทาง การระดมความคิดร่วมกัน 3 ชุมชนซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้ข้างต้น ทำให้การออกแบบป้ายบอกทางที่เน้นให้มีความกลมกลืนกับธรรมชาติและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยใช้วัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นมาจัดทำด้วยตนเอง

4. การสร้างเครือข่ายภายนอก เน้นย้ำความตระหนัก และรู้ถึงคุณค่า การประเมินเส้นทางโดยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในธุรกิจการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง เช่น สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (TEATA) สามารถให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์กับชุมชนท่องเที่ยวได้ อีกทั้งยังเป็นเครือข่ายสำคัญในอนาคตที่จะเป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์ชุมชน

ท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่ง การประเมินทำให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นตนเองมากขึ้น รวมถึงสิ่งที่ชุมชนต้องพัฒนาให้ดีขึ้น ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์เชื่อมโยงได้ดังภาพที่ 1

5. การพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งขึ้นต่อไป เพื่อให้สอดคล้องตามแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของ สุมาสี สันติพลูภูมิ และคณะ (2550) เรื่องตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน คือ 1) ปัจจัยภายในชุมชน คือ การฝึกอบรมสมาชิกในชุมชน 2) กระบวนการที่มีรากฐานจากชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน และเยาวชนในท้องถิ่น และ 3) กระบวนการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน คือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายนอกชุมชน

ขั้นตอนการทำงานควรประกอบไปด้วย 1) การพัฒนาฐานข้อมูลในเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนให้สมบูรณ์มากขึ้น เพื่อให้ นักสื่อความหมายท้องถิ่นและผู้สนใจในชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่เยาวชนในชุมชนได้ง่ายมากขึ้น 2) การขยายผลความรู้ไปสู่เยาวชนในชุมชนเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากเป็นกำลังสำคัญในการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกเพื่อช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

สถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

จากผลการศึกษา พบว่า แผนที่สีเขียวเป็นเครื่องมือเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทำให้ตัวแทนชุมชนเกิดความรู้และทักษะในการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมาย ซึ่งแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวยังสอดคล้องกับ เกษม เทียงธรรม (2553; หน้า 58) ที่ได้กล่าวถึงขั้นตอนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนว่า มีกระบวนการสำคัญ คือ 1) การชี้แจงโครงการกับชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้าใจ 2) การวางแผนกำหนดเป้าหมายและทำงานร่วมกันกับชาวบ้าน 3) การสำรวจเส้นทางและรวบรวมข้อมูล 4) การจัดระบบเรียบเรียงข้อมูลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5) การเขียนแผนผังและออกแบบเส้นทางร่วมกันเพื่อให้รู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วม รวมถึงขั้นตอนการประเมินเส้นทางโดยมีผู้เชี่ยวชาญเข้ามาช่วยในการประเมินความเหมาะสมของเส้นทาง ซึ่งการศึกษาครั้งนี้สามารถอภิปรายผลลัพธ์ของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. แผนที่สีเขียว (Green Map) ของชุมชน ในภาพที่ 2 แสดงการมีส่วนร่วมเพื่อจัดทำแผนที่ซึ่งแสดงถึงวิถีความเป็นชุมชนสีเขียว หมายถึง ชุมชนที่มีวิถีการดำรงชีวิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมที่สามารถนำไปใช้ในการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยง 3 พื้นที่ได้ กระบวนการสร้างแผนที่นั้นสามารถสร้างความเป็นกันเองระหว่างผู้วิจัยและตัวแทนชุมชนได้ และพบว่า เป็นเครื่องมือการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อใช้ในการสื่อสารระหว่างคนหลากหลายวัยได้ สามารถสร้างความตระหนักให้ชุมชนมากขึ้น เมื่อมีพื้นที่บางจุดแสดงผลด้านลบ เช่น พื้นที่ที่ถูกทำลายหรือปัญหาในเรื่องขยะของชุมชน ที่ทำให้ชุมชน

เริ่มตระหนักในปัญหาที่ควรร่วมกันพัฒนาต่อไป

2. เส้นทางและโปรแกรมท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น มีศักยภาพในการให้บริการท่องเที่ยวและสอดคล้องตามแนวคิดการท่องเที่ยวแบบเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (7 Greens Concept) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จุดสนใจในเส้นทางได้มาจากข้อมูลในแผนที่สีเขียวที่สร้างขึ้นเพื่อค้นหาทรัพยากรท้องถิ่นในภาพรวม กระบวนการมีส่วนร่วมทำให้ตัวแทนชุมชนมีความรู้ และทักษะด้านการวางแผนการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว ผลที่ได้คือ

ภาพที่ 2 ชุมชนวาดภาพเพื่อแสดงการจัดสรรพื้นที่การใช้ประโยชน์ในชุมชน

2.1 บ้านดงสามหมื่น เป็นชนเผ่าม้ง “แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม” เนื่องจากวิถีความเป็นอยู่กับบ้านนั้น มีความเชื่อมาเกี่ยวข้องเพื่อการดำรงชีวิตอยู่กับป่า เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับ “ป่าดงแซ้ง” ผืนป่าศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนเคารพบูชา คอยปกป้องรักษาชุมชนให้มีป่าและมีอาหาร เป็นวิถีการอนุรักษ์ป่าผ่านการประกอบพิธีกรรมของชาวม้ง

2.1.1 เส้นทางท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของชุมชน และมีกิจกรรมนำชมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น อาชีพต่างๆ เช่น ตีมีด ทอผ้า ปักผ้า การแสดงดนตรีท้องถิ่น และการปลูกสตอเบอรี่ และการได้ลิ้มรสอาหารท้องถิ่น

2.1.2 การเดินทาง ค่อนข้างลำบากเนื่องจากเป็นถนนลูกรังที่ต้องใช้รถที่มีสมรรถนะที่ดีในการเดินทาง จึงควรต้องใช้บริการรถรับส่งของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งเหมาะกับนักท่องเที่ยวที่นิยมการเดินชมและศึกษาธรรมชาติ การชมนก รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมกับท้องถิ่น หากนักท่องเที่ยวสนใจอาจต้องใช้เวลาในการเดินทางเยี่ยมชมจุดสนใจต่างๆ ไม่น้อยกว่า 2 วัน โดยการนำชมของนักสื่อความหมายท้องถิ่นเพื่อเอื้อประโยชน์ในด้านการเยี่ยมชมธรรมชาติอย่างใกล้ชิดและใช้เวลาในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสัมผัสวิถีความเป็นอยู่กับท้องถิ่น

2.1.3 ที่พัก เนื่องจากไม่มีที่พักแบบเช่ารายวันและแบบโฮมสเตย์ไว้บริการ นักท่องเที่ยวอาจต้องเดินทางย้อนกลับไปพักที่บ้านวัดจันทร์ โดยใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง ดังนั้นจึงไม่เหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการความสะดวกสบาย

2.2 บ้านวัดจันทร์ เป็นชนเผ่าปกากะญอ อาจเรียกได้ว่าเป็น “แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม” เนื่องจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลป่าต้นน้ำ และยังเกี่ยวกับพิธีกรรม

ความเชื่อในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เช่น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนา และภูมิปัญญาในการรักษาโรคภัย รวมถึงความเชื่อต่างๆ

2.2.1. เส้นทางท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย กิจกรรมนำชมโบราณสถาน เช่น สลุปที่บ่งบอกถึงประวัติศาสตร์และความเป็นมาของหมู่บ้าน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ อาชีพต่างๆ เช่น จักสาน การทอผ้า และการได้ลิ้มรสอาหารท้องถิ่น อีกทั้งยังมีร้านค้าขายผลิตภัณฑ์ในชุมชนด้วย

2.2.2. การเดินทาง ค่อนข้างสะดวก แต่ด้วยกฎระเบียบของกลุ่มเรื่องความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวในการสัญจรในชุมชนเนื่องจากจุดท่องเที่ยวบางจุดมีพื้นที่สูงชัน ผู้ขับขี่พาหนะควรมีความชำนาญ ดังนั้น นักท่องเที่ยวควรต้องใช้บริการรถรับส่งของชุมชนเป็นหลัก และนำชมโดยนักสื่อความหมายท้องถิ่น มีห้องน้ำและร้านอาหารให้บริการ

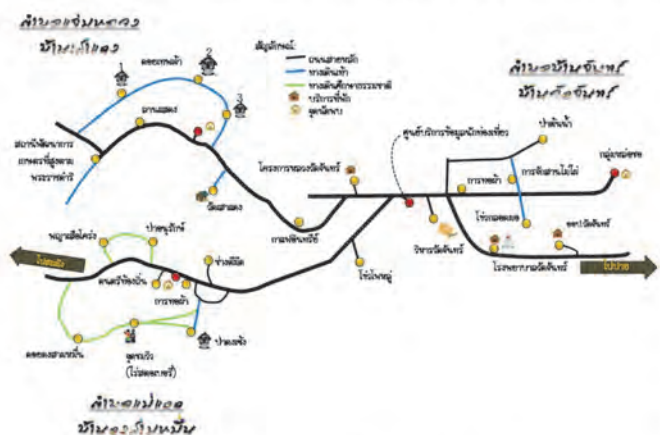
2.2.3 ที่พัก มีที่พักแบบเช่ารายวัน เช่น โครงการหลวงวัดจันทร์ ที่พักโรงพยาบาลวัดจันทร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้วัดจันทร์ (ออป.) และโฮมสเตย์ของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนวัดจันทร์ ในบริเวณใกล้เคียง ดังนั้น จึงเหมาะกับนักท่องเที่ยวที่นิยมกิจกรรมประเภทชมแหล่งประวัติศาสตร์ ชมวิถีชีวิตวัฒนธรรมซึ่งเป็นป่าสน แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมกับท้องถิ่น และต้องการความสะดวกสบายของสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับหนึ่ง

2.3 บ้านเสาดง หมู่บ้านชนเผ่าลีซอ จัดอยู่ในประเภท “แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนิเวศวัฒนธรรม” เนื่องจากมีวิถีความเชื่อที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ป่าของชุมชน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับศาลเจ้าที่คอยปกป้องรักษาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีไม่มีโรคภัยอันตราย รวมถึงมีแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรในพื้นที่สูงอยู่ในพื้นที่ คือ สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ

2.3.1 เส้นทางท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย การเดินศึกษาที่มีพืชพรรณไม้เมืองหนาวที่น่าสนใจในสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ และยังเป็นจุดชมวิวยอดนิยมที่สวยงาม นำชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนนับถือซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้ดูแลปกป้องรักษาป่าของชุมชน และดูแลคนในชุมชนให้มีสุข กิจกรรมนำชมแหล่งประวัติศาสตร์ชุมชนที่เป็นหลักฐานชิ้นเดียวที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในชุมชนคือ “เสาดง” การแสดงดนตรีท้องถิ่นและการได้ลิ้มรสอาหารท้องถิ่น

2.3.2 การเดินทาง ค่อนข้างลำบากเนื่องจากเป็นถนนลูกรังที่ต้องใช้รถที่มีสมรรถนะที่ดีในการเดินทาง ควรต้องใช้บริการรถรับส่งของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งเหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินชมและศึกษาพืชพรรณเกษตร รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมกับท้องถิ่น โดยการนำชมของนักสื่อความหมายท้องถิ่น

2.3.3 ที่พัก เนื่องจากไม่มีที่พักแบบเช่ารายวันและแบบโฮม

ภาพที่ 3 แผนที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยง 3 ชุมชน

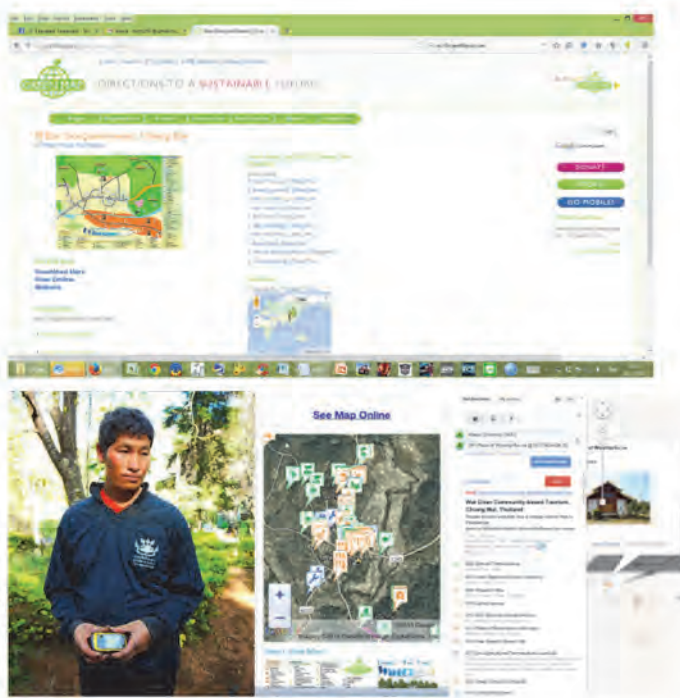
สเตย์ไว้บริการ นักท่องเที่ยวอาจต้องเดินทางย้อนกลับไปพักที่บ้านวัดจันทร์โดยใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง ดังนั้นจึงไม่เหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการความสะดวกสบายมากนัก

3. ระบบสื่อความหมายท้องถิ่น เกิดอาชีพผู้นำเที่ยวท้องถิ่นจำนวน 13 ราย (คัดเลือกโดยความสมัครใจ) จาก 3 ชุมชนที่มีความรู้และทักษะในการสื่อความหมาย และมีความพร้อมในการนำเที่ยวสามารถนำเสนอเรื่องราวธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองได้ (ภาพที่ 4) ซึ่งเกิดจากกระบวนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และเมื่อชุมชนสามารถบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนได้อย่างราบรื่น ทำให้ชุมชนเห็นถึงความสำคัญของข้อมูลท้องถิ่นทั้งทางธรรมชาติ วิถีชีวิตและภูมิปัญญา อีกทั้งการประเมินเส้นทางท่องเที่ยวโดยสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (TEATA) ทำให้ชุมชนได้รับข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงกิจกรรมและบริการต่างๆ รวมถึงนักสื่อความหมายท้องถิ่นชุมชนยังมีส่วนร่วมในการออกแบบและติดตั้งป้ายบอกทางตามวิถีท้องถิ่นที่สอดคล้องกับแนวคิด 7 Greens โดยใช้วัสดุในท้องถิ่นแบบง่าย ประเด็นสำคัญ คือ ตัวแทนชุมชนได้เสนอว่า ไม่ควรมีการทำป้ายสื่อความหมายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เช่น ป้ายชื่อต้นไม้ เป็นต้น เพราะจะเป็นการรบกวนธรรมชาติ จึงเสนอให้ทำเฉพาะป้ายบอกทางสำหรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติควรให้นักสื่อความหมายท้องถิ่นในการนำชม ซึ่งกิจกรรมนี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนเข้าใจและเกิดความตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตระหนักที่จะรื้อฟื้นและทำนุบำรุงรักษาให้ยั่งยืนต่อไป

ภาพที่ 4 อบรมนักสื่อความหมายและประเมินเส้นทางโดยสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (TEATA)

4. การประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยว โดยการเผยแพร่แผนที่สีเขียวสู่ระบบบิเนเตอร์เน็ต (ภาพที่ 5) โดยชุมชนได้มีส่วนร่วมเรียนรู้วิธีการจับพิกัดดาวเทียมและเผยแพร่ข้อมูล เพื่อเพิ่มช่องทางให้นักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถติดต่อสื่อสารผู้ให้บริการการท่องเที่ยวของชุมชนได้ เข้าถึงข้อมูลและสถานที่ท่องเที่ยวผ่านพิกัดดาวเทียม (GPS) สามารถใช้สมาร์ตโฟนนำทางนักท่องเที่ยวได้สะดวกมากขึ้น โดยเผยแพร่บนเว็บไซต์ Green Map และกำหนดพิกัดดาวเทียมโดยใช้ Google Map

ภาพที่ 5 การเผยแพร่บนเว็บไซต์ www.greenmap.org และกำหนดพิกัด GPS บน Google Map

ผลกระทบและความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมาย ภายใต้แนวคิด 7 Greens บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนางาน ดังนั้นในทุกขั้นตอนการทำงานจะทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความรู้และทักษะในการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ดังต่อไปนี้

1. เกิดองค์ความรู้ในด้านต่างๆ การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการวางแผนและจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมายนั้น เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการวางแผนการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสรุปตามประเด็นหลักได้ดังต่อไปนี้

1.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวช่วยให้ทราบถึงทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวว่า ควรเป็นไปในรูปแบบใดที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของประเทศ

1.2 การศึกษาพฤติกรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยใช้แบบสอบถามและให้ตัวแทนชุมชนมีส่วนร่วมในการฝึกประสบการณ์การเก็บรวบรวมข้อมูลนักท่องเที่ยว ผลการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยวช่วยให้ชุมชนทราบถึงแนวทางในการออกแบบเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวที่ตรงกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

1.3 การร่วมสำรวจทรัพยากรในชุมชนที่สามารถเป็นจุดดึงดูดได้ ช่วยให้ชุมชนได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการ ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยพบว่า เป็นประเด็นที่ผู้วิจัยควรให้ความสำคัญ เพราะชุมชนเกิดความคุ้นชินกับวิถีชีวิตประจำวัน จึงไม่คิดว่าวิถีชีวิตของตนเองก็สามารถนำมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวได้

1.4 การพัฒนาระบบสื่อความหมาย ช่วยให้ชุมชนเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง ในฐานะที่เป็นผู้สื่อความหมายท้องถิ่น และการพิจารณาถึงศักยภาพในการให้บริการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

ของคนในชุมชน ตามแนวคิด 7 Greens บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น จึงสามารถพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ที่มีมาตรฐาน และมีศักยภาพในการให้บริการท่องเที่ยวตามแนวคิดการท่องเที่ยวแบบเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความสามารถในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน รวมถึงการสืบทอดวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติอันทรงคุณค่าสู่รุ่นลูกหลานต่อไป ซึ่งในกระบวนการนี้ทำให้แกนนำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้และทักษะด้านการวางแผนการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมาย

3. เกิดอาชีพนำเที่ยวในท้องถิ่น จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้นจำนวน 13 ราย ซึ่งมีความรู้และทักษะในการสื่อความหมาย/นำเสนอเรื่องราวธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนได้ และจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ทำให้มีความพร้อมและเกิดทักษะในการนำเที่ยว อีกทั้งยังกระตุ้นให้ชุมชนเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของข้อมูลเกี่ยวกับป่าและทรัพยากรในชุมชน รวมทั้งภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชนที่สามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถก่อให้เกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ และการทำนุบำรุงรักษาให้ยั่งยืนต่อไป

4. ได้แผนที่สีเขียว (Green Map) ของชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีความเป็นชุมชนสีเขียว ที่หมายความว่าชุมชนที่มีกิจกรรมที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และยังเป็นเครื่องมือการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารระหว่างคนหลากหลายวัย อีกทั้งยังทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักมากขึ้นเมื่อเห็นภาพชุมชนของตนเอง และเห็นกิจกรรมของชุมชนที่เป็นภาพด้านลบ เช่น พื้นที่ที่ถูกทำลาย หรือปัญหาในเรื่องขยะของชุมชน

5. การประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยว เกิดจากการเผยแพร่แผนที่สีเขียวสู่ระบบอินเทอร์เน็ต ทำให้กลุ่มเป้าหมายหรือนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถเข้าถึงข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวและการติดต่อสื่อสารกับผู้ที่ให้บริการการท่องเที่ยวซึ่งเป็นกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนได้สะดวกมากขึ้น

6. เกิดการใช้ประโยชน์มิติการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งเป็นประโยชน์ในเชิงสาธารณะ โดยการขอใช้ประโยชน์ข้อมูลเส้นทางท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวจากมูลนิธิที่อยู่อาศัย ประเทศไทย ซึ่งเป็นมูลนิธิที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2541 ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยผ่านการสร้างบ้านและพัฒนาชุมชน และนำความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ จัดการฝึกอบรมอาชีพให้กับคนในชุมชน สนับสนุนการทำธุรกิจตามบ้าน สร้างศูนย์อนามัย ห้องสมุด ศูนย์ชุมชนและอื่นๆ ซึ่งทางมูลนิธิ แสดงความจำนงค์ขอข้อมูลไปใช้ เพื่อนำไปผลิตเป็นโปสเตอร์และแผ่นพับที่ใช้จัดแสดงภายในศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวประจำอำเภอ มูลนิธิที่อยู่อาศัยได้มีการพัฒนาอาคารที่เคยใช้เป็นที่ทำการอำเภอเดิม ปรับปรุงให้เป็นศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวอำเภอกลายัณวัฒนา โดยมีธนาคารอาคารสงเคราะห์ร่วมสนับสนุนงบประมาณ การผลักดันผลงานดังกล่าวเกิดได้จากการลงนามความร่วมมือระหว่างมูลนิธิที่อยู่อาศัยกับศูนย์จัดการข้อมูลเพื่อการวิจัยและพัฒนาศักยภาพชุมชน (ศจพช.) ซึ่งตั้งอยู่ที่คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลชุมชนภาคเหนือตอนบน และมีเป้าหมายเพื่อให้บริการข้อมูลชุมชนให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป รวมถึงสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้ชุมชนผ่านงานวิจัย ซึ่งทั้ง

สองหน่วยงานร่วมมือกันและมีเป้าหมายเพื่อเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน และร่วมพัฒนาชุมชนไปในทิศทางเดียวกันเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการทำงาน มีการทำงานที่เอื้อผลประโยชน์ให้กับชุมชนอย่างแท้จริง

ภาพที่ 6 ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวอำเภอภักดีพัฒนา

การอภิปรายผลที่เกิดขึ้น

การศึกษาในครั้งนี้ พบว่าทำให้เกิดผลกระทบไปสู่ด้านต่างๆ ต่อชุมชน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ จากการที่ชุมชนได้พัฒนาเส้นทางและ กิจกรรมท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่เป็นจุดสนใจของแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกันตามลักษณะวิถีชนเผ่า ก็จะสามารถสร้างรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวให้กับชุมชนได้

2. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ตัวแทนชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการทำงานร่วมกันเกิดความสามัคคี เนื่องจากมีเป้าหมายในการพัฒนาท้องถิ่นไปในทิศทางเดียวกัน จำเป็นต้องมีการประชุมหารือกันมากขึ้น เพื่อให้งานในแต่ละขั้นตอนที่วางแผนร่วมกันไว้แล้วเสร็จลุล่วงไปด้วยดี ทำให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่มกันมากขึ้น เครื่องมือและกิจกรรมต่างๆ ที่นำมาใช้สามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้เยาวชนได้ ถือเป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนและผู้ใหญ่ได้พูดคุยกันมากขึ้น ผู้ใหญ่ถ่ายทอดความรู้ให้เยาวชนและเยาวชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันได้อย่างราบรื่น

3. ด้านสิ่งแวดล้อม การเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นที่สร้างการมีส่วนร่วมให้ตัวแทนชุมชนได้แสดงความรู้ความสามารถ ทำให้ตัวแทนชุมชนเกิดความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ ส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าและอนุรักษ์ไว้ซึ่งทรัพยากรท้องถิ่นต่อไป อีกทั้งการเก็บรักษาข้อมูลในระบบออนไลน์ยุคปัจจุบัน จะทำให้ชุมชนสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลในท้องถิ่นของตนเอง และสามารถนำไปใช้ในการถ่ายทอดความรู้หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนรุ่นหลังได้

ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญในการติดตามและธำรงรักษาการพัฒนาที่เกิดขึ้น ควรประกอบไปด้วย

1. การขยายผลความสำเร็จเดิมให้เข้มข้นมากขึ้น คือ

1.1 ด้านการมีส่วนร่วม ชุมชนควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของเยาวชน การให้โอกาสเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้ชุมชนได้รับรู้ถึงสถานการณ์ชุมชนที่เกิดขึ้นในด้านลบและด้านบวก เหล่านี้จะช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงปัญหาของชุมชน อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้เยาวชนได้มีโอกาสฝึกคิดและเสนอแนวทางเพื่อฝึกทักษะการแก้ไขปัญหา สร้างความมั่นใจให้กับเยาวชนซึ่งจะเป็นกำลัง

สำคัญในการพัฒนาชุมชนต่อไป และควรสร้างความเข้าใจในการทำงานด้านการท่องเที่ยวให้กับสมาชิกชุมชนที่เหลือนี้อย่างสม่ำเสมอ และเคารพในการตัดสินใจของชุมชนโดยรวมในการจัดทำกิจกรรมท่องเที่ยวที่ขัดต่อประเพณีและความเชื่อของชุมชน เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบต่อประเพณีความเชื่อและวิถีชีวิตของชุมชนอันจะนำไปสู่ความขัดแย้งและความเสื่อมถอยของประเพณีวัฒนธรรมได้ในอนาคต

1.2 ด้านกิจกรรม การสร้างกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ทางการท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจตามแนวคิด 7 Greens นั้น สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ ดังนั้นชุมชนควรได้รับองค์ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรให้การสนับสนุนและเอื้อประโยชน์ในด้านการพัฒนาความรู้ โดยอาจสนับสนุนหรือจัดเวทีเรียนรู้ในชุมชนเพื่อความสะดวกในการเดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนให้ทุกคนในชุมชนมีโอกาสที่จะเข้าถึงความรู้ได้เท่าเทียมกัน

1.3 ด้านบุคลากรทางการท่องเที่ยว ควรมีการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้กิจกรรมและการบริการสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามแนวคิด 7 Greens เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.3.1 บุคลากรภายในชุมชน เช่น กลุ่มบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนักสื่อความหมายท้องถิ่นควรมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ตามแนวคิด 7 Greens คือ (1) Green Heart ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาช่วยส่งเสริมการดูแลปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ และร่วมกันฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ปลูกป่าหรือดูแลป่าต้นน้ำ (2) Green Activity จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยเน้นการลดปริมาณขยะ ลดการใช้พลังงาน ลดการใช้น้ำ ลดการใช้สารเคมี จัดกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น เดินศึกษาธรรมชาติหรือขี่จักรยานภายในชุมชน เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวิถีชุมชนอย่างใกล้ชิด ต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยรอยยิ้มและคงเอกลักษณ์ / อัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น แต่งกายชุดชนเผ่า รวมถึงการดูแลความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว (3) Green Community สร้างความเข้าใจตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ขายของที่ระลึกที่ทำจากธรรมชาติที่หายากหรือใกล้สูญพันธุ์ ตระหนักเสมอว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพเสริมและยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวการพัฒนาภูมิทัศน์และจรรยาบรรณในการปฏิบัติต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการทำข้อตกลงในการกระจายรายได้สู่คนในชุมชน พัฒนาด้านการสื่อสารภาษาต่างประเทศ การพัฒนามาตรการป้องกันความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว (4) Green Plus การวางแผนพัฒนาศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิธีการลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก การจัดเก็บขยะในชุมชน การรักษามรดกทางวัฒนธรรมในทิศทางที่ยั่งยืน และการบริการทางการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนโดยรอบและเกิดผลกระทบน้อยที่สุด

1.3.2 บุคลากรภายนอกชุมชน เช่น นักท่องเที่ยว ควรจะมุ่งเน้นการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่สอดคล้องตามแนวคิด 7 Greens ดังต่อไปนี้ (1) Green Heart การพัฒนาด้านจิตใจเป็นสำคัญ ความมีใจรักและจิตสำนึกรักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นบ่อเกิดของพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณธรรมและ

ศีลธรรม ที่จะสะท้อนออกมาในรูปแบบของการให้บริการด้านการท่องเที่ยวแบบมีมิติชีวิต และเคารพชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ (2) Green Activity กิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การเคารพแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นโดยการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน ปรับพฤติกรรมในการนำเที่ยวเพื่อไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงกำชับนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ สนับสนุนกิจกรรมให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือในการอนุรักษ์ รวมถึงการสนับสนุนให้มีการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการของชุมชนท้องถิ่น เช่น ที่พักแรม อาหาร และบริการขนส่ง ความรักและห่วงใยในทรัพยากรของชุมชนจะนำไปสู่การร่วมกันหาแนวทางปกป้องรักษาและอนุรักษ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับผู้มาเยือน อันจะส่งผลต่อความภาคภูมิใจและยังสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับท้องถิ่นด้วย (3) Green Plus ความรับผิดชอบต่อชุมชน โดยอาจร่วมปลูกต้นไม้ หรือสละแรงกายในการช่วยเก็บและคัดแยกขยะ ส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีโปรแกรมพิเศษ เช่น การบริจาคของจำเป็นต่างๆ สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวซื้อผลิตภัณฑ์ของชุมชน หรือของที่ระลึกที่มาจากภูมิปัญญาชุมชน เคารพต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

2. ด้านองค์ความรู้ต่อยอด การจัดทำเส้นทางและระบบสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยังคงมีประเด็นสำคัญสืบเนื่องที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่า เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงควรให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การขยายผลความรู้ไปสู่เยาวชนในชุมชน เป็นประเด็นสำคัญที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับชุมชน ซึ่งเยาวชนเป็นกำลังสำคัญในการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ต่อไปได้

2.2 การค้นหาจุดสนใจอื่นๆ รวมถึงกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมเพิ่มเติม จะช่วยขยายผลความรู้ การปรับพฤติกรรมและเน้นย้ำความตระหนักในคุณค่าให้กับชุมชนได้เกิดความร่วมมือร่วมใจและสร้างพลังในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันมีคุณค่ายิ่งให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

2.3 การพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรตามเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชน ดังนั้น เพื่อประโยชน์ของชุมชนในการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้นั้น ควรมีการพัฒนาฐานข้อมูลแบบมีส่วนร่วมทั้งในด้านทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้คนนำเที่ยวท้องถิ่นและผู้สนใจในชุมชนสามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้จากการเก็บรักษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในแง่ของการอนุรักษ์และการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ไปสู่เยาวชนในชุมชนก็สามารถทำให้ง่ายมากขึ้น

3. การสนับสนุนจากหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำเส้นทางและระบบสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งการพัฒนาในบางด้านต้องมีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุน ดังนั้น หน่วยงานในพื้นที่ควรจะให้การสนับสนุนชุมชนท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนได้อย่างสัมฤทธิ์ผล ดังต่อไปนี้

3.1 หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล) ควรให้การสนับสนุนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชนท่องเที่ยว เพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกที่ชุมชนยังต้องมีการพัฒนาต่อไป เช่น การแก้ไขปัญหาถนนมีฝุ่นมาก จุดพักผ่อนหรือมุมพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว พัฒนาห้องนำสารธารณะบริเวณจุดนัดพบอย่างพอเพียงและเหมาะสม

3.2 โครงการหลวงวัดจันทร์และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้วัดจันทร์ ซึ่งเป็นหน่วยงานในพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง มีหน้าที่ส่งเสริมชุมชนในด้านอาชีพและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และยังเป็นหน่วยงานที่ให้บริการและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวด้วย จึงควรให้การสนับสนุนในด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นการเสริมช่องทางให้กับกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวได้

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2555. How to be Green. ที่มา: <https://7greens.tourism-thailand.org/>; 28 กันยายน 2555.
- เกษม เทียงธรรม. 2553. การพัฒนาเส้นทางศึกษารัฐธรรมนูญมั่งคั่งเขียวโดยมีส่วนร่วมของชาวบ้านตำบลบ้านทับลาน ตำบลบุพราหมณ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร. คณะเทคโนโลยีการเกษตร. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. 2546. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว. ลานนาการพิมพ์ เชียงใหม่. 192 หน้า.
- ดวงพร อ่อนหวาน. 2552. ความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่. รายงานวิจัย. ศูนย์ความร่วมมือมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เพื่อมูลนิธิโครงการหลวงและกิจกรรมวิชาการ ปี 2552.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2552. บทบาทขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา : กรุงเทพฯ. 138 หน้า.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. 2555. CBT. ที่มา: http://www.cbt-i.org/?ge=show_pages&genlang=20112012094103; 28 กันยายน 2555.
- สวัญญา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์ และคณะ. 2556. การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมายภายใต้แนวคิด Green Concept บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ : เชียงใหม่.
- สุมาลี สันติพลวุฒิ, โสมสกว เพชรานนท์ และสมหมาย อุดมวิทย์. 2550. ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน. การประชุมวิชาการระดับชาติของนักเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 3 วันที่ 26 ตุลาคม 2550 หน้า 351-380. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ที่มา: <http://www.thailandnce.eco.ku.ac.th/document/paper/3.3.pdf>; 29 กันยายน 2556.
- Mill, R. C. 1990. Tourism: The International Business. Prentice Hall : Englewood Cliffs, NJ, USA.

แหล่งทุน : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายอุตสาหกรรม